

Володимир Савчук

ЕВОЛЮЦІЯ І СПАДКОЄМНІСТЬ В ПОЛІТИЧНІЙ ЕКОНОМІЇ ТА ЇЇ ВИКЛАДАННЯ В УКРАЇНІ

Розглянуто еволюцію та творчий розвиток теоретичної економічної науки від класичної до сучасної політичної економії. Подано основні погляди видатних представників зрілого класицизму, марксистського напрямку економічної думки, неокласиків, кейнсіанства на теорію трудової вартості, теорію доходів, теорію капіталу та відтворення. Простежена історична спадкоємність предмета класичної та сучасної політичної економії, показано особливості розширення її предметного простору. Розглянуто проблеми викладання політичної економії в сучасних умовах в університетах України та в провідних західних університетах. Надано пропозиції з удосконалення процесу викладання політичної економії у вітчизняних вищих навчальних закладах.

Ключові слова: наука про багатство, політична економія, зрілий класицизм, марксистська політична економія, кейнсіанство, монетаризм, сучасна політична економія, еволюція та творчий розвиток, історична спадкоємність, предметний простір політичної економії, інститути, міждисциплінарний підхід.

JEL: A200, B400, B300.

Політична економія пройшла довгий і тривалий шлях у своїй еволюції. Зародки цієї науки містяться в працях мислителів стародавнього світу та Середньовіччя. Навіть якщо простежити цю еволюцію, починаючи з представників класичної економічної школи, то буде видно, як змінювався у бік наукового сприйняття дійсності її предмет і об'єкт дослідження. Слід віддати належне меркантилістам, фізіократам та представникам раннього класицизму за їх внесок у розвиток політичної економії, за їх спроби, правда, досить суперечливі та далеко не наукові. Їхнє тлумачення природи і джерел багатства, об'єктивності економічних законів, процесів виробництва і відтворення, дослідження категорій вартості, грошей, прибутку, заробітної плати, чистого продукту, підприємницького продукту, відсотка, ренти тощо – це була передісторія політичної економії. Її становлення як науки пов'язане з англійською класичною школою.

У XVIII столітті в Англії швидкими темпами розвивалися промисловість, сільське господарство та торгівля. Разом з тим поглибився суспільний поділ праці, розширилися товарно-грошові відносини, активно формувалися основні класи суспільства. Господарські трансформації виступили об'єктивними чинниками перевороту в економічній науці, результатом чого стало формування зрілої класичної політичної економії, де центральне місце посіли економічні системи Адама Сміта і Давіда Рікардо. Спадкоємність і творчий розвиток політичної економії стали основою для удоско-

Савчук Володимир Сопронович (sav@kneu.kiev.ua), чл.-кор. НАН України, д-р екон. наук, проф.; завідувач кафедри політичної економії обліково-економічних факультетів, ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана".

налення її методології. Так, центральне місце в методології А.Сміта займала концепція економічного лібералізму, яка базувалася на ідеях природного порядку та суспільного договору.

Найбільш вагомим здобутком А.Сміта було те, що він заклав дійсно наукові засади теорії вартості, яка, на його думку, полягала у визнанні праці як єдиного загального, так само як і єдино точного мірила вартості або єдиного мірила, за допомогою якого можна порівнювати між собою вартості різних товарів. Учений визначив сутність споживчої та мінової вартості, а також виділив природну ціну товару. Великим внеском в еволюцію політичної економії стало також розроблення теорії доходів, у якій А.Сміт розрізняв заробітну плату, прибуток, ренту (Сміт, 2007).

Подальший творчий розвиток ідеї А.Сміта знайшли в працях його учня Давіда Рікардо. Історичні умови, в яких сформувалась економічна теорія ученого, відзначались різкою поляризацією суспільства. Він був переконаний, що саме теорія трудової вартості надає можливість дослідити складні явища економіки та пізнати їх сутність, а також стверджував, що вартість створюється винятково працею. У теорії доходів він виділив природну та ринкову ціну праці і стверджував, що джерелом прибутку є праця робітників. Д.Рікардо визначив сутність ренти, яка є продуктом праці і формується відповідно до закону вартості, а існування приватної власності є умовою утворення ренти. Він вважав, що виробництво, породжуючи доходи, тим самим автоматично створює і платоспроможний попит на товари і послуги, який неминуче забезпечує реалізацію всіх товарів і послуг. У теорії порівняльних переваг учений сформулював загальні причини взаємовигідної торгівлі і міжнародної спеціалізації (Рікардо, 2007).

Наступним етапом еволюції стала пізня класична політична економія. Основними її напрямками були такі: а) реформістський (Жан Сісмонді, П'єр Прудон, Джон Стюарт Міль), у межах якого увага зосереджувалась на вивченні суперечностей капіталістичного суспільства; б) прагматичний (Томас Роберт Мальтус, Жан Батіст Сей). Головні наукові ідеї цього напрямку полягали в розробленні способів збагачення економічних суб'єктів на основі дослідження конкретних механізмів ринкової економіки (Тарасевич, Петруня. (ред.) 2013).

Пізня класика успадкувала від А.Сміта ідеї економічного лібералізму, але збагатила її використанням удосконаленого методологічного інструментарію. Пріоритетними стали дослідження конкретних форм господарювання, були закладені основи граничного і факторного аналізу. Так, наприклад, політекономію Ж.Сісмонді вважають наукою про удосконалення соціального механізму в інтересах людського щастя. Політекономія Дж.С.Мілля – це наука про багатство, але вона має вивчати моральні та психологічні фактори, у яких виявляється природа людини. На його думку, закони розподілу багатства залежать від законів і звичаїв суспільства. Т.Мальтус завданням політичної економії вважав пошук закономірностей примноження матеріального багатства суспільства, вперше застосував граничні величини, а також зробив першу спробу прогнозування тенденцій економічного розвитку. Спираючись на ідеї класицизму, фактично започаткував нову методологію, яку з часом назвуть неокласичною.

Подальший еволюційний розвиток теорії вартості простежується в працях Ж.Б.Сея, де вартість визначається корисністю блага, а ціна є мірилом цінності. Він заперечував, що тільки праця є єдиним джерелом створення вартості, і стверджував, що остання створюється поєднанням дії праці, сил природи і капіталу, й, відповідно, цим трьома факторами ви-

робництва відповідають три основні доходи – заробітна плата, відсоток і рента (Сэй, Ж.-Б., 2000).

Отже, класична політична економія зародилася та набувала свого становлення як наука про національне багатство. У процесі еволюції в арсеналі дослідження вона мала обмежене коло суб'єктів економічних відносин, а значить, і достатньо вузький простір об'єкта та предмета досліджень, до якого не включалася велика кількість сутнісних зв'язків, категорій, інститутів та інституціональних форм, безпосередньо пов'язаних з економікою і таких, що мали підлягати політико-економічному аналізу. Саме тому класична політична економія не була здатна справитися із завданням визначення найважливіших закономірностей і мотивів успішного розвитку економіки і суспільства.

Гідне місце в історичній еволюції політичної економії посідає марксизм. Саме в марксизмі було знайдено відповіді на питання, які поставила перед класичною політичною економією реальність 40-х років XIX століття. Марксистська політична економія вважається пролетарською, оскільки, на відміну від класичної буржуазної, відповідає інтересам найманих робітників. Карл Маркс сформулював й дослідив ряд категорій, що виражали характер виробничих відносин і стан продуктивних сил, їхню суперечливість та антагонізм. Спадкоємність марксистської політичної економії полягала в тому, що серед ідейних її джерел можна виділити англійську класичну політичну економію А.Сміта та Д.Рікардо, її теорію вартості та методи наукових досліджень. У теорії трудової вартості К.Маркс дійшов висновку, що праця товаровиробника має подвійну природу, яка породжує дві властивості товару: конкретна праця створює споживчу вартість, а абстрактна – вартість. З'ясувавши сутність вартості, він досліджував історичний процес виникнення й розвитку її форм (Назар, 2013).

На основі теорії трудової вартості К.Маркс сформулював теорію додаткової вартості. Ядром його вчення стала теорія капіталу. На думку вченого, капітал є відношенням експлуатації найманих робітників капіталістами, відношенням виробництва й привласнення додаткової вартості. Він довів, що всі доходи, за винятком заробітної плати, є перетвореними формами додаткової вартості. Значний внесок у подальший розвиток політичної економії К.Маркс зробив теорією нагромадження капіталу і процесу відтворення, теорією криз і теорією соціально-економічного устрою суспільства (Назар, 2013).

Важливі соціально-економічні зміни у розвитку більшості країн континентальної Європи і США останньої третини XIX і перших десятиліть XX століття сприяли формуванню неокласичної економічної теорії. Англійці Вільям Стенлі Джевонс, Френсіс Еджоурт і Альфред Маршалл, австрійці Карл Менгер, Ойген фон Бем-Баверк і Фрідріх фон Візер, француз Леон Вальрас, американці Джон Бейтс Кларк і Ірвінг Фішер, італієць Вільфредо Парето започаткували те, що й сьогодні становить фундамент економічної науки на Заході, а саме – неокласичний аналіз. Сформувалася нова методологічна база неокласичної школи. Представник австрійської психологічної школи К.Менгер запропонував використовувати психологію для вивчення потреб людини, надаючи вирішального значення в економічному аналізі методам суб'єктивізму та індивідуалізму. Економічні блага він наділяв цінністю. Ф.Візер удосконалив і популяризував основні ідеї австрійської школи, ввівши до наукового обігу такі категорії, як "гранична корисність", "альтернативні витрати". Інший представник цієї школи О.Бем-Баверк встановив основний принцип суб'єктивних оцінок – принцип граничної корисності, а аме-

риконець Дж.Кларк сформулював два закони – закон спадної продуктивності праці та закон спадної продуктивності капіталу.

Британський економіст А.Маршалл став творцем "нової економіки" та вірив, що економічна наука покликана відіграти велику роль в удосконаленні суспільства. Учений зазначав, що "...нові ідеї можуть побороти старі тільки у результаті ретельно спланованих, наполегливих кампаній з завоювання сердець та умів людей практики" (Назар, 2013. С. 110). По суті, А.Маршалл став першим економістом, хто започаткував мікроекономічний аналіз та увів до наукового обігу термін "економікс". З цього часу політична економія стала наукою про те, як вести бізнес, функцією якого є не тільки отримання прибутку, а й підвищення рівня життя споживачів та робітників (Рикардо, 2007).

Світова економічна криза 1929–1933 років виявила ілюзорність уявлень про вільну конкуренцію і неокласичну модель ринкової рівноваги, стрімко змінила погляди багатьох учених-економістів, що сприяло започаткуванню альтернативного неокласичній теорії кейнсіанського напрямку світової економічної думки, засновником якого став Джон Мейнард Кейнс. Внесок ученого в економічну науку полягає, насамперед, у застосуванні макроекономічного методу дослідження. Дж.Кейнс відкидав догми неокласики про можливість досягнення повного і раціонального використання ресурсів без допомоги держави та акцентував увагу на сукупному попиті, з яким він пов'язував вирішення актуальних проблем ринкової економіки. Він обґрунтував необхідність державного регулювання обсягу поточних інвестицій, запропонував відповідні форми та інструменти грошово-кредитної та фінансової політики, віддаючи пріоритет останній (Кейнс, 2007).

З середини 50-х років XX століття відбувалася модернізація теоретичного й аналітичного інструментарію неокласичної теорії з метою досліджень нових макроекономічних проблем. Нову макроекономічну політику неокласиків очолив засновник чиказької школи політичної економії Мілтон Фрідмен. Він, на відміну від Дж.Кейнса, концентрував увагу на пріоритетній важливості обґрунтованих ним принципів монетарної політики. Значним є його внесок в теоретичну економічну науку, зокрема в розроблення кількісної теорії грошей. Основою його "грошового правила" став аналіз зв'язку між збільшенням маси грошей в обігу і динамікою ставки відсотку (Фрідман, 2006).

Отже, еволюція політичної економії та особливості її творчого розвитку свідчать про історичну спадкоємність класичної політичної економії, марксистської політичної економії і політичної економії на теперішньому етапі її розвитку. Ядро предмета класичної політичної економії становили проблеми соціально-економічного характеру, які доведеться досліджувати й вирішувати і сучасній політичній економії. Водночас уявлення про спадкоємність і зв'язок предмета класичної і сучасної політичної економії дозволяє говорити, на думку проф. Ю.Зайцева, "про існування ядра сутнісних категорій та інституціональних форм, які сьогодні складають архітектуру проблем економічних теоретичних досліджень" (Зайцев, 2013. С. 364–365).

Глобальна економічна криза суттєво активізувала проблеми, якими традиційно займалася політична економія. Сучасна політична економія є наукою, предмет якої постійно розширюється, зростають межі її предметного простору, в якому пояснюються політичні причини та їх економічні наслідки сьогодні. Вона стає наукою середнього класу, постіндустріального суспільства, інституціональною, порівняльною, глобальною політичною економією. На думку В.Тарасевича, "на перспективу політична економія буде мати справу з олюдненою діяльністю та вивчатиме людину в її інди-

відуальності та процесі самодіяльності, суспільну людину в системі діяльності та у взаємозв'язку з Універсумом" (Тарасевич, 2013). Таким чином, вона еволюціонує в напрямі розширення й ускладнення її проблематики на вартісне, корисне й соціальне предметне поле.

Сучасна політична економія є масивом фундаментальних знань про характер і форми економічних відносин усіх типів і рівнів, поведінку суб'єктів економічної діяльності, способи ведення господарства, види та інструментарій ефективної економічної політики, теорії та моделі прогресивного економічного розвитку та економічного зростання. Розширення та ускладнення предмета її досліджень є закономірним процесом.

Політична економія в Україні, як і весь український народ, вже майже чверть століття бореться за виживання. Наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ століття від неї шарахались як чорт від ладану. Керівники багатьох вищих навчальних закладів, особливо технічних і природничих профілів, викидали політичну економію з навчальних планів або в кращому разі змінювали її назву та скорочували навчальні години.

Політична економія як наука і сьогодні переживає в Україні важкі часи. Навіть у науковому товаристві економістів-практиків, а також серед викладачів різних економічних дисциплін помітне байдуже, а подекуди негативне, ставлення до політичної економії. І, відверто кажучи, воно пов'язане не з глибиною знань її предмета, а навпаки, з повною відсутністю цих знань, а також із негативним досвідом сприйняття сутності, функцій та принципів політичної економії соціалістичного минулого.

В Україні виникла проблема, коли на предмет політичної економії зазіхають представники інших економічних наук, переважно прикладного характеру, та деяких гуманітарних наук, таких як філософія і політологія. Виходячи за рамки власного предмета досліджень і працюючи в полі сучасної політ-економії, вони, з одного боку, не можуть "створити якісний продукт", а з другого – провокують ситуацію непорозуміння та непотрібної конкуренції.

Наведемо декілька прикладів на підтвердження висловленої вище думки. Дослідники економічних проблем прикладної спрямованості іноді вважають, наприклад, тільки своїм полем досліджень проблеми функціонування соціального, політичного, інтелектуального та інших сучасних форм капіталу. Зазначимо, що проблема сутності й характеру відносин між суб'єктами різних форм і видів людської діяльності, пов'язаних із функціонуванням будь-якої із форм капіталу, навіть таких специфічних, як культурний, цивілізаційний і політичний, безпосередньо пов'язана з дослідженням відносин і форм власності, принципів розподілу, економічної та політичної влади, що є нічим іншим, як політичною економією. Або інший приклад. Деякі прикладні економічні кафедри претендують на монополію на соціальну політику як у дослідженнях, так і у викладанні цієї дисципліни, хоча відомо, що все соціальне – це передусім відносини між людьми, і тому навряд чи доцільно "тягнути ковдру на себе". І, безперечно, викликає подив, коли ці кафедри іноді навіть вважають пріоритетним напрямом своїх наукових досліджень такі фундаментальні проблеми, як природа та розвиток економічних систем, або проблеми постіндустріальної економіки. Тут, як кажуть, без коментарів.

Зрозуміло, що міждисциплінарний підхід є прогресивною формою наукових досліджень, але лише тоді, коли він збагачує економічну науку, а не тоді, коли міждисциплінарність є формою поглинання предметного поля досліджень такої фундаментальної науки, як політична економія. Міждисциплінарний підхід у сучасній політичній економії є дуже важливим,

і саме предмет, норми і правила, що його формують, орієнтовані на розширення та переструктурування досліджень.

Негативне ставлення до політичної економії, що склалося в Україні, нерозуміння її місця та ролі в економічній науці призвели до того, що її як навчальну дисципліну перестали викладати для економістів не тільки в класичних, але й профільних економічних університетах. Вона збереглася в навчальних планах бакалаврів лише для спеціальності "Економічна теорія". Іноді замість неї, особливо в першій половині 90-х років XX століття, читався "Економікс", який є ні чим іншим, ніж деполітизованою політичною економією. Його викладання поширене в бізнес-школах при університетах країн Заходу, в яких проблеми власності, розподілу багатства, соціальної нерівності та несправедливості вже давно не стоять так гостро, як у нас. У деяких вищих навчальних закладах викладалися дисципліни мікро- чи макроекономіка, в яких акцент робиться на функціональних залежностях, а не на соціально-економічному змісті процесів та явищ, в інших – основи економічної теорії чи основи економічних знань. Кафедрі політичної економії Київського національного економічного університету коштувало неабияких зусиль добитися викладання дисципліни "Сучасна політична економія" магістрам, але поки що знову-таки для спеціальності "Економічна теорія".

У світлі неналежного ставлення до політичної економії в Україні та нехтування її можливостями, адже вона могла б виступити методологією для проведення економічних реформ, пояснити суспільству соціально-економічні та інституціональні причини процесів, що відбуваються, та їх можливі політичні й соціальні наслідки, контрастним виглядає зростаючий інтерес в країнах Заходу до політичної економії, займатися якою вважається престижним. Провідні університети світу мають у своїй структурі кафедри політичної економії, які здійснюють підготовку магістрів і докторів філософії з політичної економії. Поєднання економічних і політичних знань сприяє формуванню економістів-аналітиків високої кваліфікації і стає запорукою успіху в кар'єрі таких фахівців, попит на них на ринку праці постійно зростає.

Так, наприклад, в США Гарвардська школа Джона Ф.Кеннеді здійснює підготовку викладачів і дослідників за програмами PhD з політичної економії та урядування. Міждисциплінарна програма навчання поєднує в собі галузь економіки, формальної теорії та методів з основним акцентом на взаємодію між економічними й політичними інститутами та процесами. Це найстаріша програма з отримання наукового ступеня доктора філософії з політичної економії у США. Докторанти та професорсько-викладацький склад зазначеної вище програми поділяють інтелектуальний інтерес до впливу політики на економічні процеси і результати та зворотний вплив економічних умов на політичне життя. Програма охоплює такі різні сфери, як міжнародні економічні відносини, політичний розвиток, політичні та економічні інститути, інституціональні перетворення і реформи, економічна ефективність, екологічна та соціальна політика. Висока кваліфікація докторів філософії з політичної економії та урядування підтверджується зростаючим попитом на них на ринку праці. Випускники цієї програми займають академічні посади в Колумбійському університеті, Дартмутському коледжі, Лондонській школі економіки і політичних наук, Стенфордському університеті, Єльському університеті та в інших престижних вищих навчальних закладах. Інші стають аналітиками і роблять політичні кар'єри

у Федеральному резервному банку, Світовому банку, в неурядових організаціях та приватному бізнесі¹.

Повертаючись до нашої дійсності, важливо зауважити, що шанси зберегти і розвинути політичну економію в Україні й підняти її на сучасний світовий рівень у нас ще не втрачені. Великі сподівання на її відродження і розвиток пов'язані із створенням у жовтні 2012 року громадської організації "Всеукраїнська асоціація політичної економії" під головуванням доктора економічних наук, професора В.Тарасевича. За велику підтримку політекономічної науки та особистий внесок в її розвиток почесним президентом цієї асоціації обраний віце-президент Національної академії наук України, академік В.Геєць.

Під егідою утворення вищезазначеної асоціації в жовтні 2012 року в м. Дніпропетровську була проведена міжнародна науково-практична конференція "Сучасна політична економія та інституціоналізм: конструктивний діалог заради розвитку". Аналогічні конференції дедалі частіше стали проводитися в провідних профільних вищих навчальних закладах та науково-дослідних інститутах. Так, у Київському національному економічному університеті в останні роки було проведено дві таких конференції, зокрема у травні 2014 року відбулася міжнародна науково-практична конференція "Сучасна економічна теорія та цивілізаційні чинники економічного розвитку", учасниками якої стали вчені України, Угорщини, Чехії, Словаччини та Росії. Важливою подією в розвитку економічної теорії стала проведена 20 квітня 2015 року Інститутом економіки та прогнозування НАН України спільно з Всеукраїнською асоціацією політичної економії наукова конференція "Політична економія на сучасному етапі: історичні виклики та перспективи", на якій з доповідями виступила більшість провідних учених-теоретиків в галузі економічної науки України.

Численні наукові конференції, творчі дискусії, що їх супроводжували, а також ознайомлення з науковими працями західних економістів-теоретиків сприяли створенню у нас в останні роки цілого ряду фундаментальних досліджень та появи сучасних навчальних підручників та посібників з економічної теорії та її складових. І тут у першу чергу треба назвати підготовлене за участю провідних українських, російських і білоруських вчених за редакцією В.Гейця та В.Тарасевича фундаментальне монографічне дослідження "Політична економія: минуле, сучасне, майбутнє" ("ЦУЛ", Київ – 2014 р.). Ще одна дуже важлива подія – у вересні 2003 року був заснований і регулярно 4 рази на рік видається журнал "Економічна теорія" (головний редактор – д-р екон. наук, проф. А.Гриценко), завдяки чому вчені-теоретики отримали чудову можливість оприлюднювати результати своїх досліджень, дискутувати з приводу найгостріших проблем сучасної економічної теорії.

Звичайно, зроблено багато, але потенціал економічної теорії та її головної складової – політичної економії – ще не розкритий і не реалізований повною мірою. Разом з тим поточна економічна і політична ситуація в країні вимагає комплексних теоретичних економічних знань, нових поглядів на сутність державних стратегій і програм розвитку, нових підходів до практичної економічної політики державного управління, ведення бізнесу та розв'язання соціальних проблем. А це розширює поле для реалізації професійних знань і компетенцій для економістів-теоретиків.

¹ PhD in Political Economy & Government / Harvard Kennedy School. John Kennedy School of Government [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.hks.harvard.edu/degrees/phd/peg>.

Література

- Зайцев Ю.К. (2013) К вопросу определения системы институциональных координат предмета и методологии современной политической экономии // Политэкономия: социальные приоритеты: материалы Первого международного политэкономического конгресса. Т.1: От кризиса к социально ориентированному развитию: реактуализация политической экономии. М.: ЛЕНАНД. С. 364–365.
- Кейнс Дж.М. (2007) Общая теория занятости, процента и денег. М.: Эксмо. 960 с.
- Кенэ Ф., Тюрго А.Р.Ж., П.Дюпон де Немур. (2008) Физиократы. М.: Эксмо.
- Маркс К. (1955) Капитал. Критика политической экономии: в 3-х т. Государственное издательство политической литературы. 2230 с.
- Маршалл А. (2007) Основы экономической науки. М.: Эксмо. 832 с.
- Назар С. (2013) Путь к великой цели: история одной экономической идеи. Гл. II. Нельзя обойтись без пролетариата? Святой покровитель Маршалла. Москва: АСТ: CORPUS. С. 110.
- Рикардо Д. (2007) Начала политической экономии и налогового обложения. М.: Эксмо. 957 с.
- Смит А. (2007) Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Эксмо. 960 с.
- Сэй, Ж.-Б. (2000) Трактат по политической экономии. М.: Дело : Акад. нар. хоз-ва при Правительстве Рос. Федерации. 232 с.
- Тарасевич В.М., Петруня Ю.Є. (ред.) (2013) Історія економічних учень. К.: Центр навчальної літератури. 352 с.
- Тарасевич В.Н. (2013) О широком смысле и предметом пространстве современной политической экономии // Политэкономия: социальные приоритеты: материалы Первого международного политэкономического конгресса. Т.1: От кризиса к социально ориентированному развитию: реактуализация политической экономии. М.: ЛЕНАНД. С. 182–183.
- Фридман М. (2006) Капитализм и свобода. М.: Новое издательство. 240 с.

Надійшла в редакцію 20.04.2015 р.

THE EVOLUTION AND INHERITANCE IN POLITICAL ECONOMY AND ITS TEACHING IN UKRAINE

Volodymyr Savchuk

Author affiliation: Corresponding Member of NAS of Ukraine, Doctor of Economics, Professor, State Higher Educational Institution Vadym Hetman Kyiv National Economic University» email: sav@kneu.kiev.ua.

The article reviews the evolution and creative development of the theoretical economic science from the classical political economy to contemporary one. The basic views of prominent representatives of mature Classicism, Marxist direction of economic thought, neoclassical, and Keynesian theory on the labor value theory, revenue theory, theory of capital and reproduction are submitted. The historical inheritance of the subject of classical and modern political economy is proven. The features of the expansion of its subject space are shown. Problems of teaching of the political economy in the universities of Ukraine in modern conditions are substantiated. Parallels of teaching of the political economy at leading Western universities are drawn. The attitude to the profession of political economy and its practical advantages in the world are shown. The proposals on the improvement of teaching the political economy at national universities are given.

Keywords: mercantilism, Physiocrats, the science of wealth, political economy, early classicism, mature classical, Marxist political economy, Keynesianism, monetarism, modern political economy, evolution and creative development, historical inheritance, subject space of political economy, institutions, stable political economy, teaching, interdisciplinary approach..

JEL: A200, B400, B300.